23-12-2020

साहित्यम् । शास्त्री

छन्दालङ्कारविवेचनम् ।

" प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ, विफलत्वमेति बहुसाधनता ।
अवलम्बनाय दिनभर्तुरभून्न पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥"

अस्मिन् पद्ये प्रतिचरणं द्वादशाक्षराः सन्ति ।

पद्यस्य चरणे सगणादिक्रमः →

प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ, विफलत्वमेति बहुसाधनता ।

।।ऽ, ।ऽ।, ।।ऽ, ।।ऽ, ।।ऽ, ।ऽ।, ।।ऽ, ।।ऽ,

सगण, जगण, सगण, सगण, सगण, जगण, सगण, सगण

अवलम्बनाय दिनभर्तुरभून् न पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥

।।ऽ ।ऽ। ।।ऽ ।।ऽ ।।ऽ ।ऽ। ।।ऽ ।।ऽ

अथ द्वादशाक्षरस्या जगत्याः जात्याः भेदं प्रमिताक्षरा नामकं वृत्तं लक्षयति →

सगणजगणाभ्यां ततः सगणद्वयेन चेद् पादरचना, तदा "प्रमिताक्षरा" नाम कथिता पूर्वाचार्यैः ।

" प्रमिताक्षरा सजससैरुदिता ।"

अलङ्कारः → श्लेषः ।

" वाच्यभेदेन भिन्ना यद् युगपद्भाषणस्पृशः
श्लिष्यन्ति शब्दाः यत्र श्लेषोऽसौक्षरादिभिरष्टधा; । "

23-12-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (स० प्राचार्यः)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ

23-12-2020

संस्कृतसामान्यम् । उपशास्त्री I

अनिवार्यपत्रम् ।

हिन्दीभाषायामनुवादं कुरुत ।

मंत्रिभ्यः मोदकं रोचते । देवेभ्यः शक्तिं रोचते ।
विप्रेभ्यः दक्षिणां देहि । महयं ज्ञानं देहि । साधवे
वस्त्रं देहि । दरिद्रेभ्यः भोजनं वस्त्रं च भवान् ददातु ।
ज्ञानिने महत्वं देहि । अहं गुरुजनेभ्यः महत्वं ददामि ।
नेत्रहीनाय नेत्रे रोचेते । गुरवे नमः । अग्नये स्वाहा ।
पितृभ्यः स्वधा । इन्द्राय वषट् । राजपुरुषः चोराय
कुप्यति । अध्यापकः छात्रेभ्यः क्रुध्यति ।
द्रुह्यन्ति पातकिनः साधवे । अलं हरिः दैत्येभ्यः ।
कृष्णं विना गोप्यः दुःखिताः सन्ति ।
देवैः सह दैत्यः आगमिष्यन्ति । अयं क्रोधेन क्रोधात्
वा कम्पते । मोहनस्य भ्राता रोगेन दुर्बलः अस्ति ।
चतुर्भिः वर्षैः सह व्याकरणमपठत् । मासेनागतं पत्रम् ।
यज्ञात् भवति पर्जन्यः । क्रोधात् भवति संमोहः ।
संमोहात् स्मृतिविभ्रमः । स्मृतिभ्रंशात् बुद्धिनाशः ।
बुद्धिनाशात् प्रणश्यन्ति जन्तवः ।

23-12-2020

डॉ॰ निर्मल कुमार झा, (स॰ प्राचार्य)
रा॰ उ॰ सं॰ महावि॰ सुखसेना, पूर्णियाँ ।

संस्कृतसामान्यम् । उपशास्त्री II 23-12-2020

अनिवार्यपत्रम् ।

शब्दरूपाणि ।

"राजन्" (राजा) पुल्लिङ्ग

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	राजा	राजानौ	राजानः
द्वितीया	राजानम्	,,	राज्ञः
तृतीया	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
चतुर्थी	राज्ञे	,,	राजभ्यः
पञ्चमी	राज्ञः	,,	,,
षष्ठी	,,	राज्ञोः	राज्ञाम्
सप्तमी	राज्ञि, राजनि	,,	राजसु
सम्बोधन	हे राजन् !	हे राजानौ !	हे राजानः !

युवन् (युवा, जवान) पुल्लिङ्ग

	एकव०	द्विव०	बहुव०
प्रथमा	युवा	युवानौ	युवानः
द्वितीया	युवानम्	,,	यूनः
तृतीया	यूना	युवभ्याम्	युवभिः
चतुर्थी	यूने	,,	युवभ्यः
पञ्चमी	यूनः	,,	,,
षष्ठी	,,	यूनोः	यूनाम्
सप्तमी	यूनि	,,	युवसु
सम्बोधन	हे युवन् !	हे युवानौ !	हे युवानः !

23-12-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (स० प्राचार्य
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ